

UNIVERZA V LJUBLJANI

PRAVNA FAKULTETA

**STIKI MED STARŠI IN OTROKI POD
NADZOROM TRETJEGA**

MAGISTRSKO DIPLOMSKO DELO

Špela Okleščen

Mentorica: prof. dr. Barbara Novak

Ljubljana, april 2017

»Otroci hočejo objem, naročje, prijazno besedo, dotik, nekoga, da jim prebere pravljico, nekoga, da se z njim smeje in pogovarja.«

(John Thompson)

POVZETEK

STIKI MED STRAŠI IN OTROKI POD NADZOROM TRETJEGA

Avtorica: Špela Okleščin

Mentorica: prof. dr. Barbara Novak

V slovenski zakonodaji stike pod nadzorom poznamo od leta 2004, vendar so jih sodišča v svojih odločbah določala že pred tem, centri za socialno delo pa so takšne odločbe upoštevali in takšne stike izvajali. Sedanja ureditev stikov pod nadzorom je pomanjkljiva, zaradi česar se v praksi pojavljajo težave. Zakon o zakonski zvezi in družinskih zadevah je najbolj pomanjkljiv pri izvajanju stikov pod nadzorom. Ne določa kdo je tista oseba, ki stik nadzoruje, kakšne so njene naloge pred, med in po nadzorovanju stikov, ne omejuje, za koliko časa lahko sodišče stike pod nadzorom določi, prav tako ni urejena prostorska problematika, v kakšnih prostorih naj se stiki izvajajo. V magistrski nalogi sem želela izpostaviti probleme, s katerimi se v praksi pri izvajanju stikov pod nadzorom tretjega soočajo centri za socialno delo, za katere sem izvedela pri obiskih obeh centrov, in predstaviti rešitve, ki so mi jih na teh obiskih predlagali. Res je, da predlog Družinskega zakonika Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti nekatere probleme na tem področju rešuje, vendar pa je vprašanje, če bo kdaj sprejet in bo zaživel v praksi. Konvencija o otrokovih stikih ponuja nekaj rešitev za odpravljanje teh težav, vendar je Slovenija še ni ratificirala. Morda bi bilo smiselno o tem koraku v prihodnosti še razmisliti. Cilj vseh sprememb in dopolnitev mora biti korist otroka. Gre za poglobljeno načelo, ki je vodilo za ravnanje in postopanje v postopkih v zvezi z otrokom.

KLJUČNE BESEDE: otrokovi stiki, stiki otrok s starši, stiki pod nadzorom, tretja oseba, center za socialno delo, otrokova korist, izvajanje stikov

ABSTRACT

THIRD PARTY SUPERVISED VISITATION

Author: Špela Okleščen

Mentor: Prof. Dr. Barbara Novak

Third party supervised visitation was introduced into Slovenian legislation in 2004. In practice, courts had included it in their rulings before, which was observed and implemented by the Social Work Centres. Present legislation appears to be incomplete which complicates matters in day-to-day work. Law on Marriage and Family Relations is especially lacking in the matter of third party supervised visitation, failing to specify who is the supervisor to be and what their responsibilities are before, during and after the visitation. Nor does it establish the maximum duration of the supervision or resolve the matter of appropriate place for such occasions. The purpose of the thesis is to shed light on day-to-day issues concerning third party visitation, faced by Social Work Centres and to present possible solutions based on my research at two such centres I visited and their suggestions. The newly proposed Family Law put into parliamentary procedure by the Ministry of Labour, Family, Social Affairs and Equal Opportunities appears to solve some of these problems. It is however uncertain whether it will be confirmed and put into practice. Council of Europe's *Convention on Contact concerning Children* offers some solutions as well but it has not so far been ratified by Slovenia. This can certainly be a future step to take. The ultimate goal of all changes and amendments should be the benefit of the child, which is the ultimate principle in all proceedings involving children.

KEYWORDS: child visitation, parent-child contact, supervised visitation, third party, Social Work Centre, benefit of the child, visitation implementation

KAZALO

POVZETEK	3
ABSTRACT	4
1. UVOD	6
2. KORIST OTROKA	7
3. OTROKOVI STIKI	8
4. PRIMERJALNOPRAVNA UREDITEV OTROKOVIH STIKOV	9
5. UREDITEV STIKOV OTROK S STARŠI POD NADZOROM TRETJEGA V SLOVENSKEM IN MEDNARODNEM PRAVU	11
5.1. SLOVENSKI PRAVNI SISTEM	11
5.1.1. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih	11
5.1.2. Predlog Družinskega zakonika	12
5.2. MEDNARODNI PRAVNI SISTEM	13
5.2.1. Konvencija o otrokovih pravicah	14
5.2.2. Konvencija Sveta Evrope o otrokovih stikih	14
6. ODLOČBA O DOLOČITVI STIKOV POD NADZOROM TRETJEGA	16
6.1. KDAJ SE SODIŠČE ODLOČI ZA DOLOČITEV STIKOV POD NADZOROM	17
6.2. IZVRŠBA ODLOČBE O DOLOČITVI STIKOV POD NADZOROM TRETJEGA	18
7. VARUH ZA ČLOVEKOVE PRAVICE IN STIKI OTROK S STARŠI POD NADZOROM	19
8. IZVAJANJE STIKOV POD NADZOROM TRETJEGA V PRAKSI CENTRA ZA SOCIALNO DELO NOVO MESTO IN KRŠKO	21
8.1. CENTER ZA SOCIALNO DELO NOVO MESTO	21
8.2. CENTER ZA SOCIALNO DELO KRŠKO	24
9. PROBLEMI IN MOREBITNE REŠITVE ZA IZVAJANJE STIKOV POD NADZOROM TRETJEGA	26
10. ZAKLJUČEK	31
11. LITERATURA	33
12. SODNA PRAKSA	34
12.1. SODNA PRAKSA ESČP	34
12.2. SLOVENSKA SODNA PRAKSA	34
13. PRAVNI PREDPISI	35
14. SPLETNI VIRI	36

1. UVOD

Živimo v družbi, kjer so ljudje čedalje manj strpni drug do drugega. To se kaže tudi v partnerskih odnosih, kjer se vse več partnerskih zvez konča z razvezo zakonske zveze, prenehanjem zunajzakonske skupnosti ali registrirane istospolne partnerske skupnosti. Največje žrtve pa so otroci, ki so vse prevečkrat izpostavljeni medsebojnim obračunavanjem med staršema, ko se dogovarjata o vzgoji in varstvu ter stikih z otrokom.

Otrok ima pravico do stikov z obema staršema, prav tako imata oba starša pravico do stikov z otrokom. Potrebno se je zavedati, da se stiki zagotavljajo predvsem v otrokovo korist, ki je glavno vodilo pri odločanju sodišča v vseh postopkih, v katerih je udeležen otrok. Zato lahko sodišče pravico do stikov tudi odvzame ali omeji, če je to potrebno zaradi varovanja otrokove koristi. Ena od omejitev je ta, da se stiki izvršujejo pod nadzorom tretjega. Prav na stike pod nadzorom tretjega se bom osredotočila v magistrski nalogi.

V Sloveniji ne poznamo zakona ali drugega predpisa, ki bi natančneje urejal postopek izvrševanja stikov pod nadzorom tretjega. Tako so centri za socialno delo vezani le na odločbe sodišč, ki pa v večini primerov precej ohlapno določajo način izvrševanja stikov pod nadzorom tretjih, s čemer puščajo centrom za socialno delo v zakonu široko polje proste presoje. Ni natančnih določil, kdo je poleg strokovne osebe še lahko prisoten pri stikih med staršem, ki mu otrok ni zaupan v vzgojo in varstvo, in otrokom. Postavljajo se tudi vprašanja, ali lahko center za socialno delo samovoljno določa, kdaj bodo potekali stiki, na primer v času, ko bi moral biti otrok v šoli ali ko bi moral starš za srečanja z otrokom vzeti dopust. To so le nekateri problemi, s katerimi se v praksi srečujejo centri za socialno delo in ki se jim bom posvetila v nalogi. Glede na podatke o omenjeni problematiki, ki sem jih dobila na obiskih na Centru za socialno delo Novo mesto in Centru za socialno delo Krško, bom v nalogi poiskala primerne pravne rešitve, za katere mislim, da bi lahko pripomogle k boljši kakovosti stikov pod nadzorom tretjega.

2. KORIST OTROKA

Zaradi zahteve, da je treba korist otroka upoštevati in zagotavljati v vseh razmerjih in situacijah, v katerih je otrok udeležen, sodi obravnavanje koristi otroka na začetek slehernega razmišljanja o pravnem položaju otroka.¹

Korist otroka je glavno vodilo pri odločanju sodišča o varstvu in vzgoji otroka ob razvezi ali razveljavitvi zakonske zveze staršev in v drugih primerih, ko se otrokova starša, ki ne živita skupaj, o tem ne moreta sporazumeti, kot tudi pri odločanju sodišča o otrokovih stikih s starši in z drugimi osebami, ki so otroku blizu. Otrokovo korist je treba zagotavljati in upoštevati v vseh razmerjih in situacijah, v katerih je otrok udeležen ali prizadet, ne glede na to, ali je v normi, ki ureja razmerje ali položaj, to izrecno poudarjeno ali ne.²

Konvencija o otrokovih pravicah (Uradni list SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 15/90; Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo, Uradni list RS, št. 35/92, Mednarodne pogodbe, št. 9/92 – v nadaljevanju KOP) določa, da je treba pri vseh dejavnostih, v katerih je udeležen otrok, upoštevati njegovo korist.³

Korist otroka je poglobitno načelo, ki velja v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list SRS, št. 15/76, 30/86, 1/89, Uradni list RS, št. 13/94, 26/99, 70/00, 64/01, 110/02, 42/03, 16/04, 69/04, 101/07, 90/11, 84/12, 82/15 – v nadaljevanju ZZZDR). V številnih določbah je omenjeno, da je načelo otrokove koristi vodilo za ravnanje in postopanje v postopkih v zvezi z otrokom. Z novelo ZZZDR-C (Uradni list RS, št. 16/04) je zakonodajalec v skladu s KOP izrecno poudaril, da je osnovna usmeritev našega družinskega prava, da morajo korist otroka upoštevati starši, druge osebe, institucije, državni organi in nosilci javnih pooblastil.

Korist otroka je pravni standard, ki ga ne gre posploševati, temveč ga je treba konkretizirati z upoštevanjem vseh okoliščin posameznega primera. Poudariti velja, da se korist otroka za vsakega otroka posebej ugotavlja v različnih življenjskih okoliščinah in starostnih obdobjih. Za ugotavljanje otrokove koristi je treba upoštevati tudi življenjsko okolje, v katerem

¹ Zupančič K. v: Zupančič K., Novak B., 2008, str. 19.

² Zupančič K., Zbornik Pravnog fakulteta v Zagrebu št. 3-4/05, str. 864.

³ [Http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/](http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/) (Predlog Družinskega zakonika, str. 7, 18.11.2016).

otrok odrašča, prav tako tudi vse tiste dejavnike, ki vplivajo na njegov razvoj. Tako je treba upoštevati otrokovo socialno, ekonomsko in kulturno okolje.⁴

Načeloma je v korist otroka, da se otrok zdravo razvija. Starši delajo v otrokovo korist, če zadovoljujejo njegove materialne, čustvene in psihosocialne potrebe z ravnanjem, ki ga okolje sprejema in odobrava in ki kaže na njihovo skrb in odgovornost do otroka ob upoštevanju njegove osebnosti in želja.⁵ Otrokovo korist je treba spoštovati tudi pri odločanju o stikih otrok s starši in drugimi osebami, s katerimi je otrok družinsko povezan in nanje osebno navezan.

Otrokova korist je varovana tudi v Zakonu o pravnem postopku (Uradni list RS, št., 73/07, 45/08, 111/08, 57/09, 12/10, 50/10, 107/10, 75/12, 40/13, 92/13, 10/14, 48/15, 6/17– v nadaljevanju ZPP), po katerem mora Sodišče otroka, ki je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve, na primeren način obvestiti o uvedbi postopka in njegovi pravici, da izrazi svoje mnenje. Ob tem je otroku treba dati možnost, da je ob razgovoru navzoča oseba, ki si jo izbere sam in ji zaupa, ki mu pomaga izraziti svoje mnenje.⁶

3. OTROKOVI STIKI

Konvencija Sveta Evrope o otrokovih stikih (v nadaljevanju KOS)⁷ opredeljuje stike, kot stike, ko otrok za določen čas ostane pri osebi, s katero običajno ne živi ali se sreča z njo.⁸ V razlagalnem besedilu KOS je obrazloženo, da poznamo tri načine izvrševanja stikov. Lahko gre za izvrševanje neposrednih in časovno omejenih stikov (stiki face to face). Sem spadajo stiki, ko starš in otrok skupaj preživita vikende, popoldneve, se odpravita na počitnice, gresta v živalski vrt, na sladoled. Pri drugem načinu stikov Konvencija govori o posrednih stikih, ki se izvajajo v kakršnikoli obliki komuniciranja med staršem in otrokom (telefonski pogovori, SMS sporočila, e-pošta, skype). Starš, ki je upravičen do stikov z otrokom, z njim preživi bistveno manj časa, kot starš, kateremu je otrok zaupan v vzgojo in varstvo, zato so posredni stiki učinkovit mehanizem, ki omogoča ohranjanje stikov med staršem in otrokom, kljub dejstvu, da

⁴ [Http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/](http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/) (Predlog Družinskega zakonika, str. 24, 15.11.2016).

⁵ Glej 4. in 5.a člen ZZZDR.

⁶ Glej 410. člen ZPP.

⁷ Convention on contact concerning children z dne 15.5.2003 na URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008370f> (17.7.2016).

⁸ Glej 1. odstavek 10. člena ZZZDR.

se ne vidita vsak dan, teden. Pri tretjem načinu pa se lahko kot stik šteje tudi vsako posredovanje informacij o otroku, tistemu od staršev, ki je upravičen do stikov (obveščanje o učnem uspehu, pošiljanje fotografij, informacije o zdravstvenem stanju otroka).⁹

Prevladujoče stališče v slovenski pravni teoriji je, da pravica do stikov spada med osebnostne pravice. Osebnostne pravice so pravice civilnega prava¹⁰ in gredo človeku kot bitju, in varujejo njegove temeljne dobrine ter njegovo osebnost.¹¹ Gre za temeljne pravice, ki vsakemu v enaki meri pripadajo že od rojstva, ne glede na njegovo sposobnost za uresničevanje teh pravic. Toda te pravice niso neomejene. Omejujejo jih osebnostne pravice drugih ter Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 69/04, 68/06, 47/13, 47/13, 75/16 – v nadaljevanju URS). Ravno tako osebnostne pravice niso prenosljive oziroma niso v pravnem prometu. Gre za pravice osebne, nepremoženske narave, saj se dobrin, ki jih te pravice varujejo ne da izmeriti v denarju.¹²

V ZZZDR je določeno, da je osrednji subjekt pravice do stikov otrok in šele nato njegovi starši, ter da je njegova konkretna korist najvišje in odločilno merilo pri odločanju o stikih.¹³

4. PRIMERJALNOPRAVNA UREDITEV OTROKOVIH STIKOV

Nemško pravo pravico do stikov otroka in staršev v prvi vrsti opredeljuje kot pravico otroka. Otrok je upravičen do stikov z obema staršema, starša pa sta upravičen in dolžna imeti stike z otrokom. Starš, pri katerem je otrok v vzgoji in varstvu, je dolžan opustiti vse, kar bi otežilo izvajanje stikov z drugim staršem.¹⁴ V Nemčiji lahko družinsko sodišče izda odredbe, katerih namen je, da se osebe, udeležene pri stikih, sili k izpolnjevanju opustitvene dolžnosti. Med težje sankcije za kršitev opustitvene dolžnosti uvrščajo odvzem pravice do vzgoje in varstva otroka enemu od staršev in prenos pravice do vzgoje in varstva otroka na drugega ter

⁹ Explanatory report to the Convention on Contact concerning children z dne 15.5.2003 na URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d380d> (17.7.2016).

¹⁰ Finžgar A., 1985, str. 39.

¹¹ Novak B. v: Juhart M., Možina D., Novak B., Polajnar-Pavčnik A., Žnidaršič Skubic V., 2011, str. 117.

¹² Novak B. v: Juhart M., Možina D., Novak B., Polajnar-Pavčnik A., Žnidaršič Skubic V., 2011, str. 267-268.

¹³ Zupančič K. v: Zupančič K., Novak B., 2008, str. 64.

¹⁴ Zupančič K. v: Zupančič K., Novak B., 2008, str. 56.

odvzem ali omejitev pravice do stikov.¹⁵ Družinsko sodišče je pristojno, da odloči o obsegu in uredi izvrševanje pravice do stikov, prav tako lahko sodišče pravico do stikov ali izvrševanje že določenih stikov odvzame ali omeji, če je le to potrebno za zagotovitev otrokove koristi. O odvzemu te pravice je sodišče pristojno odločiti le v primeru, če bi bila sicer ogrožena otrokova korist. Sodišče lahko posebej določi, da se stiki opravljajo samo v navzočnosti tretje osebe, ki mora v to privoliti.¹⁶

Švedska sodišča pri odločitvah glede skrbi za otroka, stanovanja in stikov z otrokom na prvem mestu gledajo na korist otroka, pri tem pa upoštevajo starost in zrelost otroka ter njegovo voljo. Po švedskem pravu ima otrok pravico do stikov s tistim od staršev, s katerim ne živi.¹⁷ Da bi bilo zadovoljevanje pravice otroka do stikov s tistim od staršev, pri katerem ne živi, čim boljše, sta odgovorna oba starša. O pravici do stikov se morata starša poskusiti dogovoriti. Če do dogovora ne pride, o tem odloča sodišče v skladu s koristjo otroka.¹⁸ Tudi sicer švedsko pravo postavlja interese otroka pred interese staršev, zato odločitve sodišč o vzgoji in varstvu ter o stikih ne smejo imeti namena vzpostavljati pravičnosti med staršema, temveč morajo v prvi vrsti zasledovati korist otroka.¹⁹

V Avstriji se starša ob razvezi lahko dogovorita, da bo le eden upravičen do vzgoje in varstva otroka, drugi pa ima pravico do stikov ter pridobitve pomembnih informacij o otroku. V te pravice lahko sodišče poseže, v kolikor je ogrožena korist otroka. Če je korist otroka ogrožena, mora sodišče sprejeti ustrezne ukrepe za zavarovanje koristi, pri tem pa lahko uporabi vsa razpoložljiva sredstva.²⁰

V hrvaškem pravu o izvrševanju stikov otroka s tistim od staršem, pri katerem ne živi, odloči sodišče. Sodišče lahko določi, da se zaradi varstva koristi otroka stike s tem staršem odvzame ali omeji, lahko pa določi osebo, ki bo navzoča pri stikih.²¹

¹⁵ http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/ (Predlog Družinskega zakonika, str. 31, 18.11.2016).

¹⁶ Zupančič K. v: Zupančič K., Novak B., 2008, str. 57.

¹⁷ http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/ (Predlog Družinskega zakonika, str. 39, 18.11.2016).

¹⁸ Zupančič K. v: Zupančič K., Novak B., 2008, str. 59.

¹⁹ http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/ (Predlog Družinskega zakonika, str. 39, 40, 18.11.2016).

²⁰ http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/ (Predlog Družinskega zakonika, str. 50, 51, 18.11.2016).

²¹ Zupančič K. v: Zupančič K., Novak B., 2008, str. 60.

5. UREDITEV STIKOV OTROK S STARŠI POD NADZOROM TRETJEGA V SLOVENSKEM IN MEDNARODNEM PRAVU

5.1. SLOVENSKI PRAVNI SISTEM

V tem poglavju sem predstavila trenutno veljavno ureditev v ZZZDR ter ureditev, ki je veljala pred novelo ZZZDR leta 2004 (Uradni list SRS, št. 15/76, 30/86, 1/89, Uradni list RS, št. 13/94, 26/99, 70/00, 64/01, 110/02, 42/03). Predstavila sem tudi spremembe in dopolnitve, ki jih predlaga predlog Družinskega zakonika, ki so ga pripravili na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.²²

5.1.1. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih

Stikov pod nadzorom tretje osebe v slovenskem pravnem redu do novele ZZZDR iz leta 2004 nismo poznali. Pred novelo je bil 106. člen ZZZDR zelo skop. Določal je le, da ima tisti od staršev, ki z otrokom ne živi, pravico do stikov z njim, razen če center za socialno delo glede na koristi otroka ne odloči drugače, ter da je starš, pri katerem otrok živi, dolžan omogočati stike.

Ustavno sodišče RS je pred novelo ZZZDR 2004 presojalo skladnost prvega odstavka 106. člena ZZZDR.²³ Sodišče je odločilo, da je v neskladju z določbami ratificirane Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic (Uradni list RS, št. 86/1999, Mednarodne pogodbe, št. 26/99 – v nadaljevanju MEKUOP), da o odvzemu in omejitvi stikov ob razvezi ali razveljavitvi zakonske zveze odloča sodišče, v ostalih primerih o stikih v skladu s 106. členom ZZZDR pa center za socialno delo. Sam po sebi 106. člen ZZZDR še ni v neskladju z MEKUOP, saj MEKUOP dopušča, da o tem odloča upravni organ, vendar samo, če ima enaka pooblastila kot sodišče. Teh pa centri za socialno delo pri nas nimajo.²⁴ Centri v postopkih odločajo po Zakonu o upravnem postopku (Uradni list RS, št. 80/99, 70/00, 52/02, 73/04, 22/05, 119/05, 24/06, 105/06, 126/07, 65/08, 8/10, 82/13 – v nadaljevanju ZUP), sodišča pa po ZPP.

²² [Http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/sklepi/seje_vlade/59_seja/59sv4.doc](http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/sklepi/seje_vlade/59_seja/59sv4.doc) (19.10.2016).

²³ Odločba Ustavnega sodišča RS, št. U-I-312/00 z dne 23.4.2003, Uradni list RS, št. 42/03.

²⁴ Odločba Ustavnega sodišča RS, št. U-I-312/00 z dne 23.4.2003, Uradni list RS, št. 42/03.

ZUP nima takšnih določb, ki zagotavljajo posebne pravice otroka, kadar se odloča o njegovih stikih s starši, kot jih ima ZPP,²⁵ zato je 106. člen ZZZDR v nasprotju z MEKUOP in ga je Ustavno sodišče razveljavilo.

Z novelo ZZZDR je zakonodajalec v skladu z zgoraj obravnavano odločbo Ustavnega sodišča RS uredil pristojnost za odločanje o stikih in jo prenesel v pristojnost okrožnih sodišč.²⁶ Zakonodajalec je uredil tudi druga vprašanja glede stikov.²⁷ Po noveli ZZZDR je imetnik pravice do stikov predvsem otrok in ne starš, kot je to veljalo pred tem. Sedaj je odločilno merilo za vse odločitve o pravici do stikov otrokova korist.²⁸ Ta vidik stikov želi ZZZDR posebej poudariti, zato stike imenuje otrokovi stiki.²⁹ Tako se je naša zakonodaja poenotila z zakonodajo, ki jo poznajo drugod po Evropi (Nemčija, Švedska, Velika Britanija)^{30,31,32} in z mednarodno konvencijo (KOP).³³

Od novele 2004 dalje ZZZDR določa, da lahko sodišče odloči, da se stiki izvajajo pod nadzorom tretje osebe oziroma, da se ne izvajajo z osebnim srečanjem in druženjem, temveč na drug način, če tako ne bi bilo mogoče zagotoviti otrokove koristi. Določba je precej skopa in ne daje odgovora, kdo je ta tretja oseba, ki nadzoruje stik. Preden sodišče odloči, da se stiki izvajajo pod nadzorom tretje osebe, mora glede otrokove koristi pridobiti mnenje centra za socialno delo. Sodišče pri odločanju upošteva tudi otrokovo mnenje, če ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice.

5.1.2. Predlog Družinskega zakonika

Predlog Družinskega zakonika³⁴ (v nadaljevanju DZ) za javno razpravo podrobneje ureja izvajanje stikov pod nadzorom. Določa, da je na stiku navzoča strokovna oseba centra za socialno delo ali strokovna oseba drugega zavoda, v katerega je nameščen otrok. Če se sodišče odloči za stike pod nadzorom, jih lahko določi za največ 6 mesecev, ukrepa pa ne more

²⁵ ZUP slabše varuje otrokove procesne pravice kot ZPP.

²⁶ Sklep Ustavnega sodišča RS, št. I Up 1342/2004 z dne 16.12.2004 – zbirka Ius info.

²⁷ [Http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/sklepi/seje_vlade/59_seja/59sv4.doc](http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/sklepi/seje_vlade/59_seja/59sv4.doc) (19.10.2016).

²⁸ [Http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/sklepi/seje_vlade/59_seja/59sv4.doc](http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/sklepi/seje_vlade/59_seja/59sv4.doc) (19.10.2016).

²⁹ Novak B., 2014, str. 208.

³⁰ [Http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/cns/doc/0309221721355_a37v3.doc](http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/cns/doc/0309221721355_a37v3.doc) (20.10.2016).

³¹ [Http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/sklepi/seje_vlade/59_seja/59sv4.doc](http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/sklepi/seje_vlade/59_seja/59sv4.doc) (19.10.2016).

³² Zupančič K. v: Zupančič k., Novak B., 2008, str. 56.

³³ Novak B., 2014, str. 206.

³⁴ Predlog Družinskega zakonika Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti z dne 31.05.2016 (http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/).

podaljšati ali ponovno izreči. Predlog je takšno vrsto stikov omejil tudi tedensko. Stiki lahko potekajo samo dve uri na teden. Sodišče se o kraju in času stikov predhodno dogovori s centrom ali zavodom.³⁵

Sodišče se odloči za določitev takšnih stikov v primerih, ko se starš, ki je upravičen do stikov, in otrok že dlje časa nista videla in je vez med njima pretrgana. Če se otrok na stik pozitivno odziva, potem se takšni »uvajalni« stiki spremenijo v »redne« stike brez navzočnosti strokovne osebe. Strokovna oseba, ki je na stikih prisotna, mora natančno spremljati potek stika in potem enkrat mesečno pripraviti poročilo o poteku stika in ga poslati sodišču. Zagotovo pa ne moremo od strokovne osebe zahtevati, da odigra vlogo varnostnika, ko obstaja možnost, da starš otroka fizično ali psihično ogroža. V takšnih primerih je treba pretehtati, ali so stiki sploh v otrokovo korist.

Predlog DZ nalaga tudi dolžnost Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da zagotovi primerne prostorske in kadrovske pogoje za izvajanje stikov pod nadzorom.³⁶

DZ predlaga tudi ureditev nalog strokovne osebe, ki stik nadzoruje. Strokovna oseba pred stikom starša, ki je upravičen do stika, in otroka pripravi na stik. V kolikor so stiki pod nadzorom določeni zaradi dolgotrajne prekinitve stikov, je naloga strokovne osebe, da s svetovalnim delom otroku in staršu pomaga pri ponovni vzpostavitvi stikov. Prav tako mora med stikom pod nadzorom opazovati, ali morda predstavlja stik za otroka psihično obremenitev in je s tem ogrožen njegov telesni ali duševni razvoj. Če meni, da je temu tako, mora o tem obvestiti sodišče in v poročilu predlagati ustrezno spremembo izrečenega ukrepa.³⁷

5.2. MEDNARODNI PRAVNI SISTEM

V tem delu bom predstavila dve mednarodni konvenciji, ki vsebujeta določbe o stikih pod nadzorom, Konvencijo o otrokovih pravicah in Konvencijo Sveta Evrope o otrokovih stikih.

³⁵ http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/ (Predlog Družinskega zakonika, str. 113, 30.10.2016).

³⁶ http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/ (Predlog Družinskega zakonika, str. 113 in 198, 30.10.2016).

³⁷ http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/ (Predlog Družinskega zakonika, str. 113-114, 198, 30.10.2016).

5.2.1. Konvencija o otrokovih pravicah

KOP je sprejela Generalna Skupščina Združenih narodov 20. novembra 1989, veljati pa je začela 2. septembra 1990. KOP se v slovenskem pravnem sistemu uporablja neposredno pri odločanju o koristih otroka, saj 8. člen URS določa, da se ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe uporabljajo neposredno.³⁸

KOP stike opredeljuje kot pravico otroka. V 3. odstavku 9. člena KOP je navedeno, da države pogodbenice spoštujejo pravico otroka, ki je ločen od enega ali od obeh staršev, da redno vzdržuje osebne stike in neposredno zvezo z obema, razen če je to v nasprotju z njegovimi koristmi.³⁹ V tem členu najdemo podlago, da se stiki lahko omejijo tako, da se izvajajo pod nadzorom tretjega ali na kakšen drugačen način. Prisilno izvrševanje pravice do stikov starša, s katerim otrok ne živi, je v nasprotju z otrokovo pravico do stikov. Pravica ne vsebuje le upravičenja, da otrok vzdržuje stike s staršema, vendar tudi, da se tem stikom iz upravičenih razlogov upre. Odločilna za rešitev tega navzkrižja interesov je zgolj otrokova korist.

5.2.2. Konvencija Sveta Evrope o otrokovih stikih

KOS je bila sprejeta 15. maja 2003, veljati pa je začela 1. septembra 2005. Do danes je konvencijo ratificiralo 9 držav⁴⁰ in podpisalo 19 držav.⁴¹ Slovenija je ni ratificirala, vendar se je v noveli ZZZDR leta 2004 zgledovala po njej.

Konvencija poudarja, da so stiki s starši tudi otrokova pravica in da se mora pri določanju stikov v prvi vrsti upoštevati korist otroka. Stiki med otrokom in starši se lahko omejijo ali odvzamejo le, če to terja otrokova korist. Eden od načinov omejitve stikov je tudi njihovo izvajanje pod nadzorom tretje osebe. Omejitev ali preprečitev stikov predstavlja izjemo in ne pravilo pri določanju stikov med otrokom in starši.⁴² Razlagalno besedilo konvencije pravi, da sodišča nadzorovane stike določajo v primerih, ko stiki brez nadzora otroku niso v korist. To so predvsem primeri, ko gre za družinsko nasilje, nevarnost zlorabe otroka, nevarnost

³⁸ Končina Peternel M., Pravosodni bilten št. 2/99, str. 111.

³⁹ Glej 3. odstavek 9. člena KOP.

⁴⁰ Albanija, Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Češka, Malta, Romunija, San Marino, Turčija, Ukrajina.

⁴¹ Poleg tistih, ki so jo tudi ratificirale, so jo podpisale še: Avstrija, Belgija, Bolgarija, Ciper, Grčija, Italija, Moldavija, Poljska, Portugalska in Španija.

⁴² Kraljić S., Pravna praksa št. 33/03, Priloga, str. VI.

ugrabitve otroka, ko se otrok in starš, ki je do stikov upravičen, že dalj časa nista videla.⁴³ Pri nadzorovanih stikih morajo biti izpolnjeni tudi določeni pogoji, zlasti primeren nevtralen prostor in nadzor tretje osebe.⁴⁴ Nadzorovani stiki so začasen ukrep, ki ga je treba periodično nadzirati. Če nadzorovani stiki za zagotovitev otrokove koristi niso več potrebni, se ti odpravijo.⁴⁵

Osrednji del konvencije predstavljajo sredstva, katerih namen je realizacija stika, kot tudi preprečitev, da se otrok po stiku ne bi vrnil k osebi, pri kateri živi, ali bi ji bil odvzet.⁴⁶ Vsaka podpisnica konvencije mora v nacionalnem pravu poleg dveh obveznih ukrepov predvideti tudi najmanj tri ukrepe, ki jih izbere sama. Obvezna ukrepa sta določitev, da se stiki lahko izvajajo pod nadzorom ali na drugačen način, v kolikor je nenadzorovani stik v nasprotju z otrokovo koristjo, in ureditev postopka za priznanje in izvršitev odločb o otrokovih stikih drugih držav. Druga sredstva, med katerimi posamezna država izbere tri in jih vnese v svoj pravni sistem, se delijo na tista, ki zagotavljajo realizacijo stika (nadzor tretje osebe, položitev varščine osebe, pri kateri otrok živi, da ne bo onemogočala stikov, globa osebi, pri kateri otrok živi, zaradi onemogočanja stikov, obveznost kritja potnih in nastanitvenih stroškov za otroka osebe, ki je upravičen do stika),⁴⁷ in tista, ki preprečujejo odvzem otroka (predaja potnega lista, varščina, obremenitev premoženja, zaveza sodišču, obveznost javljanja osebe, ki je upravičena do stika, da se z otrokom javlja pri ustreznem organu, predložitev odločbe o stikih pristojnemu organu, obvezna prijava otroka v kraju, kjer se stik izvaja).⁴⁸

⁴³ Convention on contact concerning children z dne 15.5.2003 na URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008370f> (17.7.2016).

⁴⁴ Če gre za nevarnost ugrabitve, morajo biti zagotovljeni tudi varnostni ukrepi.

⁴⁵ Convention on contact concerning children z dne 15.5.2003 na URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008370f> (17.7.2016).

⁴⁶ Kraljić S., Pravna praksa št. 33/03, Priloga, str. VII.

⁴⁷ V skrajnih primerih je dolžna stroške kriti tudi oseba, pri kateri otrok živi.

⁴⁸ Zupančič K., Zbornik Pravnog Fakulteta v Zagrebu št. 3-4/05, str. 862-863.

6. ODLOČBA O DOLOČITVI STIKOV POD NADZOROM TRETJEGA

O otrokovih stikih odloča sodišče, ki pa lahko pravico do stikov odvzame ali omeji. Sodišče odloča o stikih v nepravdnem postopku v vseh primerih, ko starša skleneta sporazum o stikih ali če so sporni samo stiki, v pravnem postopku pa le v primeru, če se stiki obravnavajo skupaj s sporom o vzgoji in varstvu. Sodišče lahko stike odvzame ali omeji samo, če niso v otrokovo korist. Stiki niso v otrokovo korist, če pomenijo za otroka psihično obremenitev ali če se z njimi sicer ogroža telesni ali duševni razvoj otroka. Sodišče lahko odloči, da se stiki izvršujejo pod nadzorom tretje osebe ali da se ne izvajajo z osebnim srečanjem in druženjem, če sicer ne bi bila zagotovljena otrokova korist.⁴⁹

Za odločbo, ki staršem omeji stike tako, da se izvajajo pod nadzorom tretje osebe, najdemo podlago že v URS. Ta v 54. členu določa, da imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke.⁵⁰ Ta pravica in dolžnost se staršem lahko odvzame ali omeji samo iz razlogov, ki jih zaradi varovanja otrokovih koristi določa zakon.

Preden sodišče odloči o stikih pod nadzorom tretjega, mora glede otrokove koristi pridobiti mnenje pristojnega centra za socialno delo. Mnenje centra za socialno delo ni obvezujoče za sodišče. Sodišče ga ocenjuje skupaj s preostalimi dejstvi, za katere izve v dokaznem postopku.⁵¹ Mnenje je podobno izvedenskemu mnenju, njegova glavna značilnost pa je, da vsebuje obrazložen predlog rešitve.⁵²

Sodišče lahko izda začasno ali končno odločbo o stikih. Tečasne odredbe so regulacijske, saj je njihov namen v varstvu obstoječega stanja, preprečitvi grozečega nasilja ali nenadomestljive škode. Po mnenju ustavnega sodišča je treba presoјati, ali bi časna odredba lahko bila reverzibilna.⁵³ To pomeni, da časna odredba ne sme povzročiti, da bi sodišče izdalo časno odredbo z vsebino, ki bi bila enaka tožbenemu zahtevku, da ob kasnejši zavrnitvi tožbenega zahtevka ne bi bilo več mogoče odpraviti posledic izdane časne odredbe.⁵⁴ Glede na procesna jamstva poštenega postopka je nujno, da regulacijska časna odredba obdrži značaj izrednega pravnega sredstva in ga je kot takega mogoče izdati le v utemeljenih primerih,

⁴⁹ Glej 5. odstavek 106. člena ZZZDR.

⁵⁰ Sem padajo tudi stiki otrok s starši.

⁵¹ Strajnar Z., Pravosodni bilten št. 4/00, str. 69.

⁵² Jelovšek T., Odvetnik št. 4/13, str. 16.

⁵³ Odločba Ustavnega sodišča RS, št. Up 275/97 z dne 16.7.1998 – Uradni list, št. 6/00.

⁵⁴ Odločba Ustavnega sodišča RS, št. Up 275/97 z dne 16.7.1998 – Uradni list, št. 6/00.

upoštevaje položaj in interes nasprotne stranke.⁵⁵ Sodišče lahko začasne odredbe iz družinsko pravnih razmerij izdaja po uradni dolžnosti,⁵⁶ za njih pa zadostuje že pogoj verjetnosti o utemeljenosti zahtevka. Pogoji za izdajo teh začasnih odredb se zato presojuje strožje. Začasne odredbe se izdajajo le v nujnih in ustavno upravičenih primerih.⁵⁷ Pri njihovi izdaji je treba biti skrajno pazljiv, saj gre za občutljivo področje.

Tisti od staršev, pri katerem otrok živi v vzgoji in varstvu,⁵⁸ mora spoštovati odločbo o stikih pod nadzorom in otroka psihično pripraviti, da bo sposoben vzpostaviti stik z drugim od staršev, kar ne pomeni le govorjenja, ampak tudi vsestransko vedenje, ki ne bo nasprotovalo siceršnjemu drugačnemu verbalnemu prizadevanju za vzpostavitev stika.⁵⁹ Obstajajo primeri, ko tisti od staršev, pri katerem otrok živi, onemogoča stike z drugim od staršev in stikov ni mogoče izvrševati niti ob strokovni pomoči centra za socialno delo. Drugi od staršev lahko od sodišča zahteva, da odloči, da se staršu, ki onemogoča stike, odvzame varstvo in vzgoja in se otroka zaupa drugemu od staršev. Sodišče ugotovi zahtevi starša v primeru, ko je mnenja, da bo drugi starš omogočal stike in če je le tako mogoče varovati otrokovo korist.⁶⁰

6.1. KDAJ SE SODIŠČE ODLOČI ZA DOLOČITEV STIKOV POD NADZOROM

Stiki pod nadzorom tretjega se po večini določijo, kadar otrok in starš že dalj časa nista imela kontinuiranih stikov in nista mogla vzpostaviti nekega pristnega odnosa. V praksi je ta tretja oseba delavec centra za socialno delo. Vloga delavca centra za socialno delo, ki je pri stiku pod nadzorom prisoten, je nadzirati in spremljati potek stika in nuditi pomoč staršu.⁶¹ Tretja oseba je nekakšna vez pri vzpostavljanju pristnega odnosa med otrokom in staršem. Takšni stiki se lahko določijo tudi takrat, ko si otrok stikov ne želi oziroma se starša boji.⁶² Vendar je tukaj potrebna posebna previdnost pri presoji uporabe ali je smiselno otroka siliti v stik, ki si ga ne želi.

⁵⁵ Galič A., Pravosodni bilten št. 4/00, str. 79.

⁵⁶ Glej 411. člen ZPP.

⁵⁷ Marolt N, Pravniki št. 1-2/15, str. 98.

⁵⁸ Dolžnost omogočati stike velja tudi za osebe in ustanove, ki imajo otroka v varstvu in vzgoji.

⁵⁹ Sklep višjega sodišča v Kopru, št. I Ip 434/2015 z dne 16.12.2015 – zbirka Ius info.

⁶⁰ Glej 6. odstavek 106. člena ZZZDR.

⁶¹ Sodba Vrhovnega sodišča RS, št. II Ips 1229/2008 z dne 29.1.2009 – zbirka Ius info.

⁶² Sodba Vrhovnega sodišča RS, št. II Ips 59/2006 z dne 9.2.2006 – zbirka Ius info.

Stiki pod nadzorom so pogosti tudi pri otrocih nižje starosti, ko otrok in starš še nista imela stika in se otrok starša ne spomni. Tujcem majhni otroci praviloma ne zaupajo, v njihovi bližini se lahko počutijo celo nelagodno in ogroženo, zato je v skladu z otrokovo koristjo, da pri stikih prisostvuje delavec centra za socialno delo in kot strokovnjak pomaga pri navezovanju stikov med otrokom in staršem, ter pri pridobivanju otrokove naklonjenosti in zaupanja.⁶³

Za stike pod nadzorom se sodišča odločajo tudi takrat, ko se pri staršu ugotovi odvisnost od alkohola. Izvajanje stikov pod nadzorom vključuje tudi nadzor delavca centra za socialno delo, da se stik ne izvede, če bi starš prišel na stik v vinjenem stanju.⁶⁴

V primeru, da starš ne dojame, kaj je najboljšje za korist njegovega otroka, ne dopusti nobenih strokovnih nasvetov s strani delavca centra za socialno delo in negativno vpliva na otrokovo osebno rast in razvoj, sodišče lahko vseeno odloči, da se stiki pod nadzorom izvajajo še naprej.⁶⁵ Vprašanje pa je, če so takšni stiki, ki negativno vplivajo na otroka, še v korist otroka. Pri stikih pod nadzorom naj bi šlo za ukrep začasne narave, zato ni jasno, zakaj trajajo toliko časa.⁶⁶

Zavedati se moramo, da so otrokovi stiki ne le pravica otrok, temveč tudi pravica in dolžnost staršev, saj se preko stikov izvršuje roditeljska pravica. Stiki morajo potekati najmanj obremenjujoče za vse udeležence in stiki pod nadzorom morajo biti izjema in ne pravilo. To je razlog, da smejo stiki pod nadzorom trajati le toliko časa, kot je to potrebno glede na posebne okoliščine, ki so podane v posameznem primeru.⁶⁷

6.2. IZVRŠBA ODLOČBE O DOLOČITVI STIKOV POD NADZOROM TRETJEGA

Odločbe o stikih pod nadzorom se izvrši po splošnih določbah o izvršitvi stikov, ki jih določa Zakon o izvršbi in zavarovanju (Zakon o izvršbi in zavarovanju, Uradni list RS, št. 3/07, 93/07, 37/08, 45/08, 28/09, 51/10, 26/11, 17/13, 45/14, 53/14, 58/14, 54/15, 76/15 – v nadaljevanju ZIZ).⁶⁸ Če starš stike onemogoča oziroma jih na kakršen koli način otežuje, lahko

⁶³ Sklep Višjega sodišča v Ljubljani, št. IV Cp 4731/2006 z dne 6.9.2006 – zbirka Ius info.

⁶⁴ Sklep Višjega sodišča v Ljubljani, št. IV Cp 793/2016 z dne 30.3.2016 – zbirka Ius info.

⁶⁵ Sklep Višjega sodišča v Celju, št. IV CP 45/2013 z dne 26.3.2013 – zbirka Ius info.

⁶⁶ V danem primeru stiki pod nadzorom trajajo skoraj 4 leta.

⁶⁷ Sklep Višjega sodišča v Celju, št. Cp 829/2013 z dne 27.2.2014 – zbirka Ius info.

⁶⁸ Dvajseto poglavje: Izvršba v zadevah glede varstva in vzgoje otrok ter glede osebnih stikov z otroki.

pride do prisilne izvršbe. Najprej se izvršba odločbe o stikih pod nadzorom poskusi opraviti s pomočjo posredne izvršbe.⁶⁹ V kolikor takšen način izvršbe ni mogoč, se v izjemnih in posebej utemeljenih primerih, ko je to nujno za zagotovitev varstva koristi otroka, izvede neposredna izvršba.⁷⁰ Neposredno izvršbo opravi izvršitelj ob navzočnosti strokovno usposobljenega delavca, ki ga določi sodišče. Če strokovno usposobljeni delavec ob opravljanju izvršbe⁷¹ ugotovi, da otrok nasprotuje stikom, in oceni, da izvršba z odvzemom in izročitvijo otroka ne bi bila v skladu z varstvom interesov otroka, lahko izvršitelj odstopi od oprave izvršilnega dejanja in o razlogih za to obvesti izvršilno sodišče.⁷² To lahko stori pri opravljanju posredne kot tudi neposredne izvršbe.⁷³ Sodišče lahko izvršbo na predlog strokovne osebe, centra za socialno delo ali osebe, proti kateri se opravlja izvršba, odloži za največ tri mesece.⁷⁴ Na predlog centra za socialno delo ali osebe, proti kateri se opravlja izvršba, sodišče izvršbo odloži, če je pred pristojnim organom sprožen postopek za spremembo odločbe o osebnih stikih in če ugotovi, da bi oprava izvršbe bila v nasprotju s koristjo otroka.⁷⁵

7. VARUH ZA ČLOVEKOVE PRAVICE IN STIKI OTROK S STARŠI POD NADZOROM

Varuh za človekove pravice (v nadaljevanju Varuh) v svojih letnih poročilih⁷⁶ objavlja tudi statistiko obravnavanih zadev stikov otrok s starši. Žal pa iz statistike ni razvidno, koliko teh stikov je bilo pod nadzorom tretjega. Največ obravnavanih zadev je bilo leta 2014, in sicer kar 59 (51 rešenih, od tega zgolj 7 utemeljenih)⁷⁷.

V enem izmed letnih poročil se je Varuh dotaknil teme stikov pod nadzorom tretjega. Ugotavlja, da so se v praksi pogosto pojavljale odločitve, ko se stiki pod nadzorom določajo z

⁶⁹ Glej 1. odstavek 238. f člena ZIZ.

⁷⁰ Glej 2. odstavek 238. f člena ZIZ.

⁷¹ Nanaša se tako na neposredno, kot na posredno izvršbo.

⁷² Četrti odstavek 238. f člena ZIZ.

⁷³ Sklep Višjega sodišča v Kopru, št. I Ip 432/2011 z dne 15.11.2011 – zbirka Ius info.

⁷⁴ Glej peti odstavek 238. f člena ZIZ.

⁷⁵ Glej 6. odstavek 238. f člena ZIZ.

⁷⁶ <http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/letna-porocila-priporocila-dz-odzivna-porocila-vlade/> (24.8.2016).

⁷⁷ Leta 2012 je bilo obravnavanih najmanj zadev – 28, leta 2013 je število precej povečalo, na 45 obravnavanih zadev, sledi leto 2014 z največ obravnavanimi primeri – 59, od tega 51 rešenih, vendar le 7 utemeljenih, v letu 2015 število zopet pade na 49 obravnavanih zadev, od tega 43 rešenih.

začasnimi odredbami, vendar okoliščine za takšno odločitev pogosto niso jasno obrazložene. Prav tako sodišča ne navedejo natančno, kakšna je naloga oseb, ki nadzor izvajajo. Ni namreč smiselno, da so delavci centra za socialno delo le navzoči pri stikih. Namen stikov pod nadzorom vidi Varuh predvsem v tem, da se vzpostavlja pristen odnos med otrokom in staršem, intenzivno delo s starši, po potrebi tudi z otrokom, ter da lahko sodišče odloči glede na spremenjene razmere na podlagi podrobnih poročil centra za socialno delo o opažanjih pri posameznem stiku.⁷⁸

Sodišča pogosto ne opredelijo natančnega termina stikov, kdaj naj bi stiki potekali in to prepuščajo centru za socialno delo. Takšna praksa je nesprejemljiva, saj je pristojnost odločanja o obsegu, načinu, kraju in času stikov, kadar starši o tem ne dosežejo sporazuma, izključno v pristojnosti sodišča.⁷⁹

V letnem poročilu iz leta 2015 Varuh opozarja na težavo pri izvajanju stikov med starši in otroki, ki jih je center za socialno delo odvzel staršem. Sporno je predvsem to, da center za socialno delo v tem primeru sam odloča o tem, kdaj se bodo stiki lahko začeli izvajati in v kolikšnem obsegu, čeprav za to nimajo nobene pravne podlage. Prav zaradi odsotnosti pravne podlage centri ne izdajo nobene odločbe. Straši zato ne morejo uveljavljati neposrednega pravnega varstva, kar pomeni poseg v pravice otrok in staršev. Zaradi te prakse je Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti že leta 2011 centrom za socialno delo poslalo okrožnico⁸⁰ o določitvi in izvajanju stikov v primerih odvzema otroka. V njej opozarja centre, da morajo hkrati z odvzemom otroka sodišču podati predlog za določitev obsega oziroma prepoved stikov.

⁷⁸ Letno poročilo Varuha za človekove pravice iz leta 2010 na URL: http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP10.pdf (15.9.2016).

⁷⁹ Letno poročilo Varuha za človekove pravice iz leta 2010 na URL: http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP10.pdf (15.9.2016).

⁸⁰ [Http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP2015_VARUH.pdf](http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP2015_VARUH.pdf) (17.10.2016).

8. IZVAJANJE STIKOV POD NADZOROM TRETJEGA V PRAKSI CENTRA ZA SOCIALNO DELO NOVO MESTO IN KRŠKO

V magistrski nalogi sem želela preveriti, kakšna je praksa centrov za socialno delo pri izvajanju stikov pod nadzorom tretjega, zato sem v ta namen obiskala dva centra za socialno delo, Center za socialno delo Novo mesto in Center za socialno delo Krško. Na podlagi obeh obiskov in odgovorov na vprašanja, ki sem jih zastavila, sem želela ugotoviti, kako stiki pod nadzorom potekajo v praksi, kako pogosti so dejansko takšni stiki, s kakšnimi težavami se soočata centra, kako te težave rešujeta, ali so kakšne bistvene razlike pri izvrševanju stikov med obema centroma, kakšno je njihovo mnenje o veljavni zakonodaji, je zakonodajo potrebno spremeniti, dopolniti.

8.1. CENTER ZA SOCIALNO DELO NOVO MESTO

Center za socialno delo Novo mesto sem obiskala 26. junija 2016, pogovarjala pa sem se z direktorjem CSD Novo mesto, gospodom Alojzom Simončičem.

Trenutno v centru obravnavajo 6-7 zadev, kjer se stiki izvajajo pod nadzorom. V večini teh zadev stiki potekajo zgolj enkrat do dvakrat mesečno po eno do dve uri. Včasih stiki pod nadzorom na začetku trajajo le 15 minut. Gre za primere, ko so otroci še zelo majhni in se starša ne spomnijo, saj se že dalj časa nista videla, ali ko otrok stik s staršem zavrača. Takšna redkost stikov je povsem razumljiva glede na restriktivno uporabo tega instituta in glede na to, da gre predvsem za primere, ko nenadzorovani stiki otroku niso v korist: ko gre za nasilje v družini, za nevarnosti zlorabe otroka, ko se otrok in starš že dolgo nista srečala.

Stiki potekajo v sejni sobi ob prisotnosti socialne delavke.⁸¹ Stik poteka tako, da starš, ki mu je otrok zaupan v vzgojo in varstvo, pripelje otroka v center ob dogovorjeni uri. Tam ga prevzame socialna delavka, ki bo stik nadzorovala, in otroka odpelje v sejno sobo, kjer bo potekal stik z drugim od staršev. Stik traja točno določen čas, lahko tudi manj, če otrok stik s staršem zavrača oziroma kaže kakršnekoli znake, da si stika ne želi. O tem odloči delavka centra za socialno delo, ki je prisotna na stiku. Kasneje, ko se ustvari določeno zaupanje med staršem

⁸¹ Na Centru za socialno delo Novo mesto na tem področju delata dve socialni delavki, od katerih vsaka od njiju pokriva polovico občine Novo mesto.

in otrokom, kot tudi med staršem ter socialno delavko,⁸² se lahko stiki tudi razširijo, in sicer tako, da se izvajajo zunaj centra. Na primer gresta otrok in starš ven na sok, sladoled, v park na igrala, na sprehod po mestu.

Vsak primer na centru obravnavajo drugače, glede na specifičnost primera, starost otroka, razloge za stike pod nadzorom. Za vsak posamezni primer stika pod nadzorom se na podlagi odločbe sodišča izdelava individualni načrt. V tem načrtu je določeno, kdaj stiki potekajo, kako pogosti so, koliko časa trajajo, da se na primer starša pred centrom ne smeta srečati zaradi morebitne prepovedi približevanja, in ostale posebnosti, ki se nanašajo na konkreten stik. Center mora o stikih pod nadzorom redno pisati poročila, kjer zapisuje, ali se starš neprimerno vede, se otrok neprijetno počuti, si otrok stikov ne želi. Ta poročila so potem tudi podlaga sodišču, da se odloči za spremembo odločbe o stikih. Stiki pod nadzorom naj trajajo le toliko časa, kolikor je to še potrebno, da je zagotovljena otrokova korist. Če stiki pod nadzorom niso več potrebni ali niso v korist otroka, obstajata dve možnosti. Prva možnost je, da se določijo nenadzorovani stiki, saj je starš z otrokom vzpostavil zaupanje, druga možnost pa je, da se stiki med otrokom in staršem prepovejo, ker so ugotovili, da stiki niso v otrokovo korist.

Gospod Simončič je poudaril, da so se centri v preteklosti veliko pogovarjali s sodišči, da bi bila ta pri svojih odločbah čim bolj natančna. V preteklosti je bilo namreč velika večina sodnih odločb nedoločnih in so morali šele centri sami določiti, kdaj naj stiki potekajo, koliko časa naj trajajo, kako pogosti naj bodo. S tem so sodišča prenesla del svoje pristojnosti na centre za socialno delo, za kar pa niso imela pravne podlage. Problem se je pojavil pri različnih interpretacijah sodnih odločb, saj bi lahko en center za socialno delo določeno odločbo o stikih pod nadzorom izvajal drugače kot nek drug center, kar pa je v nasprotju z enakim varstvom pravic. Sodišča morajo v svojih odločbah natančno določiti, ob katerih dnevih v tednu poteka stik, kako je s stiki pod nadzorom v času počitnic, praznikov, kdaj in kje stiki potekajo, kdo otroka na stik pripelje, kdo ga prevzame, kdaj otroka vrniti.

Naloga centra za socialno delo ni zgolj podajati mnenja in pisati poročila glede stikov, temveč se aktivno vključiti v proces že v fazi odločanja, ko s svojimi videnji posameznega primera center pomaga sodišču pri odločanju. Sodišča, ki pridobivajo informacije o stikih tudi iz drugih virov,⁸³ pogosto poiščejo tudi pomoč centra za socialno delo. Vedno pa morata tako

⁸² Čeprav centri za socialno delo poudarjajo zaupanje med starši in socialno delavka, tega ZZZDR ne predvideva.

⁸³ Sodišča pridobivajo informacije tudi od vrtcev, šol, ki jih otrok obiskuje, sosedov, ostalih sorodnikov, policije, pogosto sodelujejo tudi sodni izvedenci.

sodišče kot center za socialno delo sprejeti odločitev, ki je v korist otroka. In v večini primerov je tako, da je v korist otroka, da ohranja stike s staršema. Pri odločitvi se v kar največji meri upošteva tudi mnenje otroka, skladno z njegovo zrelostjo in dojemanjem nastale situacije.

Ne smemo pozabiti, da imata oba starša otroka rada, prav tako pa ima tudi otrok rad njiju. Veliko je primerov, ko želi eden od staršev, s katerim otrok živi, otroka zmanipulirati do te mere, da bi zavračal stike z drugim od staršev. Gre za obračunavanje med bivšima partnerjema preko otrok. Na centru so imeli primer, ko je oče, pri katerem je otrok živel, iz črk, ki jih je napisal otrok, sestavil sporočilo, da si ne želi stika z mamo.

Na vprašanje, v kolikšni meri sodišča dejansko upoštevajo mnenje centra za socialno delo, gospod Simončič odgovarja, da sodišča v precejšnji meri upoštevajo mnenje centra. Vendar pa opozarja, da sodišča dobivajo informacije glede stika tudi od drugod, ter da nihče ni nezmotljiv, zato je treba včasih odločbo tudi spremeniti. Problem je predvsem v tem, da je osebo zelo težko preučiti, če je ne poznaš, saj se oseba lahko pretvarja, se drugače obnaša na stiku kot zunaj njega.

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je 30. marca 2011 poslalo vsem centrom za socialno delo v Sloveniji »Priporočilo glede izvajanja stikov pod nadzorom«.⁸⁴ V poročilu je zgolj na kratko zapisalo, kakšna naj bodo osnovna pravila stikov pod nadzorom ter kakšna naj bodo ravnanja delavcev centra za socialno delo ob izvajanju stikov pod nadzorom. Direktor Centra za socialno delo Novo mesto pravi, da so v njihovem centru že prej sledili koristim otroka in da to priporočilo za njih ni prineslo ničesar novega. V centru so se namreč že v preteklosti odločali za izvajanje stikov pod nadzorom.

Stiki pod nadzorom tretje osebe so zakonsko urejeni šele od novele ZZZDR leta 2004. Sodišča so stike pod nadzorom tretjega v svojih odločbah določala že prej, za kar pa ni bilo nobene zakonske podlage, zato bi lahko centri za socialno delo izvajanje le-teh tudi zavrnili. Kljub temu menim, da temu ni ravno tako. ZZZDR v 119. členu določa, da je center za socialno delo dolžan storiti potrebne ukrepe, ki jih zahtevata vzgoja in varstvo otroka ali varstvo njegovih premoženjskih ter drugih pravic in koristi. Na podlagi tega člena lahko sklepam, da je center lahko takšne stike izvajal v korist otroka, čeprav takšne oblike stikov takratna zakonodaja izrecno še ni predvidevala.

⁸⁴ <http://spolna-zloraba.si/index.php/2013/04/26/porocilo-h-konvenciji-o-otrokovih-pravicah/> (17.10.2016).

8.2. CENTER ZA SOCIALNO DELO KRŠKO

Center za socialno delo sem obiskala 6. julija 2016, pogovarjala sem se s socialnima delavkama Anito Virant Tkalec in Mirjano Mlakar, ki se ukvarjata s področjem stikov pod nadzorom in sta pri teh stikih tudi prisotni.

Trenutno v centru izvajajo 6 stikov pod nadzorom tretjega. Pri stikih je včasih, kljub temu, da ZZZDR tega ne določa, prisotna tudi psihologinja. Tako se zgodi, da sta na stiku poleg otroka in starša prisotni še dve osebi. Stiki po navadi potekajo v prostorih psihologinje in v sosednji sobi, včasih pa tudi v pisarni. Omeniti velja, da ima socialna delavka zraven tudi igrače, da se predvsem mlajši otroci lahko zamotijo in da stik ni povsem formalen. Stike pa so po besedah socialnih delavk izvajali tudi že v kriznem centru za otroke in mladostnike. Stiki potekajo v času uradnih ur centra za socialno delo, v izjemnih primerih se stiki določijo tudi izven teh ur, ob sobotah stikov pod nadzorom ne izvajajo. Imeli so zgolj en primer, ko so stik pod nadzorom izvajali tudi ob sobotah, ko se zaradi obstoječih okoliščin ni bilo mogoče dogovoriti drugače. Takšno postopanje Centra za socialno delo Krško se mi zdi korektno in povsem pravilno, saj je tudi ESČŠ v svoji sodbi Gluhaković proti Hrvaški odločilo, da je treba pri stikih med otrokom in staršem upoštevati razpoložljivi čas starša.⁸⁵ Nekateri starši so zaradi službenih obveznostih med tednom v tujini ali oddaljeni več sto kilometrov od kraja, kjer biva otrok, in tako so njihovi stiki med tednom nemogoči oziroma skrajno oteženi. Zato je prav, da se center za socialno delo v skladu z največjo koristjo otroka v teh primerih prilagodi in stike izvede tudi zunaj uradnih ur, v skrajnih primerih tudi ob sobotah.

Tretja oseba je pri stikih pod nadzorom zgolj opazovalec, aktivno se vključi v stik v primeru, da starš potrebuje pomoč. To se zgodi takrat, ko se otrok in starš dlje časa nista videla, nista imela stika ali ko so otroci še tako majhni, da se starša dejansko ne spomnijo. Na stiku je prisotna socialna delavka, ki ima strokovno znanje in ve, kako postopati, da bi starš in otrok navezala stik. Na vsakem srečanju je prisotna ista socialna delavka.⁸⁶ Preden se stiki začnejo izvajati, se socialna delavka z otrokom pogovori, ga pripravi na stik, tako zanj ni tuja oseba in ji otrok na nek način zaupa. Na vsak način se otroku poskuša ustvariti okolje, ki mu je znano.

⁸⁵ Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice Strasbourg, Gluhaković proti Hrvaški, št. 21188/09 z dne 12.4.2011 na URL:

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["gluhakovic"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER":\["CHAMBER"\],"itemid":\["001-104491"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (18.11.2016).

⁸⁶ Druga socialna delavka je prisotna le v primerih, če je prva zadržana. Vendar so ti primeri redki, saj se želi vzpostaviti okolje, ki je za otroka in starša čim bolj domače, brez nepotrebnih sprememb.

Pred stikom se starša, ki mu je določen stik pod nadzorom, pripravi na stik. Z njim se socialna delavka pogovori, mu pove, kaj se od njega pričakuje, kako naj se na stiku obnaša, pove mu, v kakšnih primerih se bo stik prekinil. Starš po pogovoru podpiše tudi zapisnik, s čimer potrjuje, da se strinja z vsem navedenim.⁸⁷ Prav tako se pogovor in priprava na stik opravi tudi z otrokom. Preko pogovora se poskuša ugotoviti, kakšno je otrokovo mnenje glede stika, si ga želi, ga zavrača, kakšen je njegov odnos s staršem, se starša sploh spomni, zakaj stike zavrača. Veliko je namreč primerov, ko starš hujska otroka proti drugemu od staršev, kadar se starš svojega početja ne zaveda, pa tako pride do načrtnega in v nekaterih primerih do nenačrtnega odtujevanja otoka od enega od staršev. Socialni delavki pravita, da na njihovem centru nimajo primerov, ko bi se starš na stiku neprimerno obnašal. Verjetno je to tudi zato, ker se pred stikom s staršem pogovorijo⁸⁸ in povedo, da bodo ob neprimernem obnašanju otroka preprosto odpeljali iz sobe in se bo stik s tem zaključil. Poudarjata, da se starši stikov z otrokom načeloma veselijo, si jih želijo.

Vsak primer stika pod nadzorom na centru obravnavajo individualno. Vsak primer se od drugega razlikuje, zato neko posploševanje ni mogoče in tudi ni primerno. Potrebno je storiti to, kar bo otroku v korist. V kolikor so na centru mnenja, da stiki otroku niso v korist, jih otrok zavrača, ali pa se zgodi, da starš na stik sploh ne pride, lahko center na sodišče predloži novo mnenje. Tudi o vsaki spremembi glede posameznega stika se obvesti sodišče. Center obvesti sodišče, če se bodo na primer stiki pod nadzorom od sedaj naprej namesto na centru za socialno delo izvajali pri staršu doma.

Socialni delavki Centra za socialno delo Krško zagotavljata, da se otrokovo mnenje pri izdelavi mnenja centra vedno upošteva. Pogovor z otrokom se prilagodi starosti otroka. Z njim se pogovori psihologinja, ki skozi različne strokovne tehnike ugotovi, kaj je v korist otroka in to zapiše v mnenju, ki ga potem center pošlje sodišču.

Na vprašanje, v kolikšni meri sodišče upošteva mnenje centra za socialno delo, ga. Virant Tkalec in ga. Mlakar odgovarjata, da sodišče načeloma v celoti upošteva njihovo mnenje. Izjema so primeri, ko je v posameznem primeru udeležen tudi izvedenec. Sodišče ima tako o isti stvari dve različni strokovni mnenji, eno od centra za socialno delo in drugo od izvedenca, poleg tega pa še veliko drugih informacij, ki jih pridobi tekom postopka in se tičejo

⁸⁷ Zapisnik sta sestavili socialni delavki na centru, v njem pa je zapisano, kakšna so pričakovanja od starša, kako naj se obnaša, kako naj stopi v stik z otrokom, v kakšnih primerih se stik prekine. Gre za nekakšen vodnik z napotki za čim boljše učinkovitost stika.

⁸⁸ Med pogovorom tudi vidita, kakšno je stanje starša, ali je na primer vinjen, pod vplivom drugih prepovedanih substanc. V takih primerih se stika ne dovoli.

posameznega primera. Tako mora na podlagi vseh zbranih dokazov sprejeti pravilno odločitev. Primerov, ko je prisoten izvedenec s svojimi izvedenskimi mnenji, je čedalje več. Primeri so čedalje zahtevnejši, stranke so bolj podučene o njihovih pravicah in možnostih v postopku, odvetniki pa premalo usposobljeni za primere družinskega prava, kjer je glavno vodilo korist otroka.

Anita Virant Tkalec in Mirjana Mlakar sta povedali, da sta v preteklosti imeli precej težav z nedoločnimi odločbami sodišč. Sodišča so centru za socialno delo prepuščala določitev, kdaj naj stiki potekajo, kje naj potekajo, koliko časa naj trajajo, kako pogosti naj bodo. Sodišča so tako del svojih pristojnosti brez pravne podlage prepuščala centru za socialno delo. Sedaj pa se je ta situacija precej spremenila. Socialni delavki pravita, da res dobro sodelujeta s sodiščem v Krškem. V primeru, da se sodišče nagiba v smer, da bo v odločbi določilo stike pod nadzorom, se predhodno posvetuje s centrom za socialno delo. Pokličejo na center in se poskušajo dogovoriti za termin, ki bi bil najustreznejši tako za starša in otroka, kot za center za socialno delo. Usklajevanje poteka tudi z vrtci ali šolami, ko pride do primera, da bi stik pod nadzorom potekal v času, ko je otrok v šoli, vrtcu ali da bi moral zaradi stika prej zapustiti pouk. Vendar pa so ti primeri prej izjema kot pravilo. V prvi vrsti si vsi udeleženci prizadevajo, da bi stik potekal takrat, ko otrok nima šolskih obveznosti.

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je 30. marca 2011 poslalo vsem centrom za socialno delo v Sloveniji »Priporočilo glede izvajanja stikov pod nadzorom«.⁸⁹ Socialni delavki na vprašanje, ali je to priporočilo pripomoglo k izboljšanju izvajanja stikov pod nadzorom v njihovem centru, odgovarjata, da priporočilo za njih ni prineslo nobenih sprememb. Že prej so sami uspešno izvajali stike pod nadzorom, priporočilo je zgolj potrdilo, da je njihov način obravnavanja in izvajanja stikov pravilen.

9. PROBLEMI IN MOREBITNE REŠITVE ZA IZVAJANJE STIKOV POD NADZOROM TRETJEGA

Na obiskih pri Centru za socialno delo Krško in Centru za socialno delo Novo mesto sem izvedela, s kakšnimi problemi se soočajo v praksi in kakšni so njihovi predlogi, da bi se

⁸⁹ <http://spolna-zloraba.si/index.php/2013/04/26/porocilo-h-konvenciji-o-otrokovih-pravicah/> (17.10.2016).

stanje na tem področju izboljšalo. Ugotovila sem, da se v praksi soočajo zlasti z dvema problemoma.

Prvi problem, s katerim se centri soočajo v praksi, je, da stiki pod nadzorom trajajo predolgo. Po današnji praksi sodišč se stiki določajo za obdobje dveh let, kar pa je po mnenju strokovnih delavcev, ki delujejo na tem področju, občutno predolgo. Treba bi bilo skrajšati obdobje, za katerega bi lahko sodišče v svojih odločbah določilo stike pod nadzorom. Socialni delavki na Centru za socialno delo v Krškem pravita, da je mogoče posamezni primer preučiti, ugotoviti, ali se stiki lahko izvajajo brez nadzora oziroma se stiki prekinejo, v obdobju 3 do 6 mesecev. Smiselno bi bilo, da bi zakonsko določili časovno obdobje, za katerega se lahko določijo stiki pod nadzorom. Takšno zakonsko določbo predvideva predlog DZ, ki določa, da se lahko stiki pod nadzorom določajo za obdobje največ 6 mesecev.⁹⁰ Sem mnenja, da je povsem pravilno, da se stiki pod nadzorom omejijo na obdobje 6 mesecev. Tu gledam predvsem s stališča koristi otroka, kajti če lahko delavci centrov za socialno delo preučijo odnos med staršem in otrokom⁹¹ v obdobju 3 do 6 mesecev, zakaj bi potem stik pod nadzorom trajal 2 leti. Menim, da je v korist otroka, da stiki med staršem in otrokom čimprej potekajo brez nadzora, v okolju, kjer se otrok in starš počutita sproščena (npr. v stanovanju starša, ki je upravičen do stika), saj bosta tako lažje nadgrajevala njun odnos. To nadgrajevanje pa bo uspešno ob predpostavki, da se otrok stika veseli, stik ne ogroža njegovega duševnega in telesnega razvoja in niso podane kakšne druge okoliščine, ki bi lahko škodovale otroku. Na drugi strani je pravilno, da se stiki prekinejo, če jih zavrača otrok ali starš, se otrok starša boji, je starš do otroka nasilen, kajti to je v nasprotju s koristjo otroka.

Drugi problem, ki se pojavlja v praksi, je, da država ni zagotovila primernih prostorov, kjer lahko potekajo stiki pod nadzorom. Sedaj stiki po večini potekajo v prostorih centrov za socialno delo. Stiki potekajo v sejnih sobah, prostorih psihologinje, pisarnah socialnih delavcev. To so prostori, kjer človek spremeni svoje obnašanje, se bolj nadzoruje, poleg tega pa je na stiku prisotna tudi tretja oseba, ki stik nadzoruje. Na centru so mi zagotovili, da je otrok že prej, ko se ga pripravlja na stik, seznanjen s temi prostori in socialnim delavcem, ki bo stik nadzoroval, in mu tako okolje ni tuje in socialnemu delavcu zaupa. Vendar to še vedno ni okolje, ki je primerno za izvajanje stikov. Res je, da imajo strokovni delavci ali starš, ki je upravičen do stika, pri sebi igrače, ki otroka zamotijo, vendar, ali je kljub temu to okolje, kjer se otrok

⁹⁰ [Http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/](http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/) (Predlog Družinskega zakonika, str. 113, 05.11.2016).

⁹¹ Socialni delavci glede na okoliščine primera ocenijo, ali se otrok stika veseli, si ga želi ali stik zavrača, se ne želi srečati s staršem oziroma stike zavrača starš.

počuti sproščenega. Moje mnenje je, da temu ni tako. Treba bi bilo zagotoviti dodatne prostore na centrih, ki bi bili podobni nekakšnim dnevnim sobam, igralnicam, kjer bi se tako otrok kot starš lažje sprostila in vzpostavila odnos in tako bi bil stik kot tak tudi bolj uspešen. Predlog DZ na tem mestu predvideva, da mora Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti zagotoviti primerne prostore za izvajanje stikov pod nadzorom.⁹² Vendar pa predlog nič ne reče o tem, kakšni so ti primerni prostori. Za napolnitev tega pojma bomo morali še počakati, če bo predlog DZ sploh kdaj stopil v veljavo. Zagotovo pa to niso pisarne ali sejne sobe na centrih za socialno delo. Mogoče bi bilo pametno določiti na primer zgolj 10 mest v Sloveniji, kjer bi stiki pod nadzorom potekali in bi imeli primerne prostore za izvajanje stikov. S tem bi se bistveno zmanjšala finančna sredstva, ki bi jih morala zagotoviti država, vendar bi se lahko na drugi strani pojavile težave. Prvi pomislek je, po kakšnem ključu določiti mesta, ki bi imela te primerne prostore za izvajanje stikov. Vprašanje je, če bi bilo potem izvajanje stikov pod nadzorom oteženo. To bi lahko pomenilo, da bi takšen sistem oteževal izvajanje stikov pod nadzorom, saj bi se lahko straši in otroci na stik vozili tudi v več kilometrov oddaljene kraje, kar bi prineslo višje stroške za oba starša,⁹³ ki si jih ne bi mogla privoščiti. Prav tako bi bilo težje usklajevanje stikov, saj bi otrok in starš izgubljala čas s potjo.

Starš ima službo, otrok je v vrtcu, šoli in zagotovo ni primerna rešitev, da bi moral starš jemati dopust za stike z otrokom ali da bi moral otrok predčasno zapustiti varstvo ali šolo, saj centri stike pod nadzorom v praksi po večini izvajajo v času uradnih ur.

Predlog, da bi se določilo le nekaj mest po Sloveniji, kjer bi se stiki pod nadzorom izvajali, ni napačen, zato bi bilo pametno o njem v prihodnosti še razmisliti in najti neko primerno rešitev. Morda bi morali določiti le več centrov, ki bi razpolagali s primernimi prostori za izvajanje stikov, saj Slovenija ni tako velika država, da bi moral vsak center imeti tak prostor. Poleg tega pa primeri, ko se stiki izvajajo pod nadzorom tretjega, niso tako pogosti. Rešitev mora biti taka, da bo v prvi vrsti v korist otrok in staršev in da bo zadovoljila tudi centre za socialno delo in njihove strokovne delavce, ki stike nadzorujejo.

Težave na področju stikov pod nadzorom tretjega se pojavljajo tudi zato, ker Ministrstvo za pravosodje in Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti zadeve rešujeta to problematiko ločeno glede na njuno delovno področje. G. Simončič meni, da bi morali obe ministrstvi boljše sodelovati med seboj, se skupaj dogovarjati in rešiti to

⁹² [Http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/](http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/) (Predlog Družinskega zakonika, str. 113, 05.11.2016).

⁹³ Tistega, ki otroka pripelje na stik, kot tistega, ki je upravičen do stika pod nadzorom.

problematiko. Prevelika normiranost zopet ni rešitev, zato je za ureditev tega področja potreben tehten premislek in urediti zgolj tisto, kar je nujno, sodiščem pa prepustiti prosto polje presoje, da se odločijo za tisto možnost, ki je glede na okoliščine individualnega primera v največjo korist otroka.

Ga. Virant Tkalec in ga. Mlakar sta mnenja, da so odvetniki na tem področju premalo izobraženi, premalo senzibilni. Opozarjata, da gre za občutljivo področje, subjekt postopka je otrok in ravno zato je potrebno biti še bolj previden. Odvetniki bi se morali na tem področju dodatno izobraževati, saj ne gre za običajno zadevo med dvema subjektoma, temveč je tu pomemben subjekt postopka tudi otrok, ki ga je zaradi njegove občutljive narave potrebno čim bolj zaščititi. Gledati bi morali na korist otroka in ne zgolj na to, da bi odvetniki slepo sledili željam svojega klienta. Pogosto gre v teh sporih za obračunavanje med staršema, ki želita zgolj škodovati drug drugemu, za sredstvo tega maščevanja pa uporabita svojega otroka. Zato bi morali biti ravno odvetniki tisti glas razuma in se truditi, da bi bili ti postopki čim krajši in da bi se stiki čim prej vzpostavili.

V postopek je vključen otrok in treba je slediti največji otrokovi koristi, zato bi bilo prav, da bi se te zadeve reševale prednostno. Znano je, da imamo v Sloveniji težave s sodnimi zaostanki in povsem nesprejemljivo je, da se o takšnih primerih odloča šele po nekaj mesecih,⁹⁴ včasih traja tudi leto, da pridemo do končne odločitve.⁹⁵ Že par mesecev je pri majhnem otroku dovolj, da se povsem odtuji od starša, s katerim ne živi. Tako je ponovna vzpostavitev stika med njima, ko končno pride do odločitve s strani sodišča, lahko precej bolj težavna, kot če bi takšne zadeve reševali prednostno in bi sodišča končno odločbo izdala že po mesecu dni.

Na centrih vidijo problem tudi v zlorabljanju otrok v postopku s strani institucij. V praksi se dogaja, da se otrokovo mnenje pridobiva s strani večih institucij, od nekaterih otrok celo večkrat, kar lahko predstavlja veliko obremenitev za otroka. Zgodi se, da otrokovo mnenje pridobijo na centru za socialno delo, potem to mnenje otroka želi še stranka preko sodnega izvedenca, kasneje nasprotna stranka izpodbija njegov izvid ter mnenje in zahteva novega izvedenca in lahko se vrtimo v začaranem krogu, kjer največjo škodo utрпи ravno otrok. Dovolj bi bilo, da bi mnenje otroka pridobili na centru za socialno delo in še enkrat od sodnega izvedenca. Dovolj bi bilo, da bi otrok svoje mnenje izrazil zgolj dvakrat, potem pa bi otroka

⁹⁴ V letnem poročilu o poslovanju sodstva za obdobje od 01.07.2015 do 30.06.2016 je zapisano, da je povprečni čas reševanja pomembnejših zadev na okrožnih sodiščih 1 leto. Najdlje v povprečju odločajo na Okrožnem sodišču v Kopru (skoraj 14 mesecev), najmanj pa na Okrožnem sodišču na Ptujju ter Okrožnem sodišču v Murski Soboti (okoli 8 mesecev in pol).

⁹⁵ [Http://www.sodisce.si/sodna_uprava/statistika_in_letna_porocila/poslovanje_sodstva/](http://www.sodisce.si/sodna_uprava/statistika_in_letna_porocila/poslovanje_sodstva/) (7.11.2016).

pustili pri miru in ga ne bi več izpostavljali neprijetnim situacijam. G. Simončič je predlagal, da si se tudi v teh postopkih uredila praksa, kot jo že poznamo v kazenskih postopkih (predvsem v primerih spolnih zlorab, ki je za otroka izredno občutljiva tema), da bi zaslišanje otroka potekalo preko videokonference. V sobi, kjer bi potekal razgovor z otrokom, bi bile kamere, preko katerih bi potekal direkten prenos do ostalih strokovnjakov, kar bi pomenilo, da bi otroka zaslišali zgolj enkrat.

Izpostavlja se tudi premajhna izobraženost sodnikov, ki odločajo v primerih v zvezi z otrokovimi stiki, vzgojo in varstvom otrok, skratka v primerih, v katerih je udeležen otrok. Sodniki se ne bi smeli spuščati v igrice med odraslimi, vendar bi morala biti njihova poglavitna skrb voditi postopek v korist otroka brez nepotrebnega zavlačevanja. Treba bi bilo zagotoviti dodatna izobraževanja za sodnike na tem področju, saj ne gre za primere, kjer sodnik odloča v sporih med dvema subjektoma glede neupravičene obogatitve ene stranke, glede prilastitve določene premičnine, gre za primere, kjer si nasproti stojita subjekta, ki sta bila v intimnejšem odnosu, kjer je posredi tudi otrok, zato bi bilo prav, da bi sodniki imeli več znanj s področja psihologije, glede odnosov med bivšima partnerjema in med otrokom, ter znanj o tem, kakšen stres predstavlja sam postopek za otroka.

Na obeh centrih so mi na vprašanje glede morebitnih rešitev odgovorili, da bi bilo dobro, če bi se v Sloveniji ustanovilo specializirano družinsko sodišče, ki bi odločalo v družinskih sporih. S tem bi zagotovili boljšo izobraženost sodnikov, saj bi bili specializirani za takšne primere in bolj vpeti v to področje dela. Z ustanovitvijo družinskega sodišča bi se zmanjšali sodni zaostanki na tem področju. Zadeve, v katerih so subjekt postopka otroci, bi se rešile hitreje, kar bi pomenilo manjše težave za vzpostavljanje ponovnega stika med staršem in otrokom. Lahko bi celo zmanjšali število primerov, ko bi se sodišče odločilo za izvajanje stikov pod nadzorom. Izločili bi lahko primere, v katerih starš in otrok dlje časa nista imela stika zaradi predolgo trajajočega postopka, kar je bil glavni razlog, da se je sodišče odločilo za izvrševanje stikov pod nadzorom.

Socialni delavki na Centru za socialno delo v Krškem menita, da bi bilo prav, da bi bila v takšnih primerih na sodišču prisotna tudi socialni delavec in psiholog. Oba bi lahko s svojim strokovnim znanjem pomagala sodišču pri reševanju občutljivih primerov. Tako bi sodišče prišlo do odgovorov hitreje, saj bi lahko že na obravnavi od socialnega delavca ali psihologa pridobilo mnenje o obravnavani zadevi. S tem bi se lahko psiholog in socialni delavec tudi bolje seznanila s primerom, saj bi bila neposredno prisotna na obravnavi in bi neposredno zaznavala

vedenje staršev, otroka in morebitnih ostalih udeležencev. Tako bi bistveno lažje in bolje podala svoje mnenje o zadevi, kot takrat, ko se z zadevo srečata zgolj prek pisne dokumentacije ali pripovedovanj sodnika.

10. ZAKLJUČEK

Stiki otrok s starši pod nadzorom tretjega so v slovenski zakonodaji urejeni od novele ZZZDR leta 2004. Pred tem v ZZZDR nismo imeli določbe, ki bi izrecno določala takšen način stikov, kljub temu pa bi ga bilo mogoče izpeljati iz določb o koristi otroka. S to novelo so stiki postali v prvi vrsti pravica otroka in šele potem pravica staršev. S tem se je slovenski pravni sistem poenotil z nekaterimi evropskimi državami in mednarodnimi konvencijami.

Prav je, da je zakonodajalec stike pod nadzorom izrecno zapisal v zakon in se s tem izognil morebitnim težavam, ki bi jih imeli, če centri za socialno delo ne bi hoteli upoštevati odločb sodišča z navodili o izvajanju stikov takšnih stikov z izgovorom, da jim tega zakon ne nalaga. Z institutom stikov pod nadzorom tretjega se je izbira sodišča pri načinu urejanja stikov povečala, saj se lahko poleg nenadzorovanih stikov in prepovedi stikov odloči tudi za nadzorovane stike, kar privede do boljšega zagotavljanja otrokove koristi.

Z uzakonitvijo nadzorovanih stikov zakonodajalec še ni storil vsega. Opozoriti velja, da je ureditev tega instituta pomanjkljiva, kar vodi v številne težave, s katerimi se soočajo v praksi. Gre za občutljive primere, v katere je vključen otrok, zato bi bilo prav, da bi zakonodajalec stike pod nadzorom podrobneje uredil in s tem zmanjšal diskrecijo sodišč kot tudi centrov, ki stike izvajajo. Na drugi strani moram opozoriti, da je treba postaviti mejo normiranja, saj bi lahko preveč podrobna zakonodaja na tem področju omejevala diskrecijo sodišča. To pa sodišče mora imeti, da lahko izda meritorno odločitev. Na obiskih na centrih so mi zatrjili, da dodatna podzakonska ureditev na področju stikov pod nadzorom ni potrebna. Vendar bi bilo glede na težave, s katerimi se centri soočajo v praksi, in glede na rešitve, ki jih predlagajo, prav, da se nekatere določbe glede stikov pod nadzorom dopolnijo. Predlog Družinskega zakonika, ki sem ga obravnavala, po mojem mnenju v ravno pravšnji meri ureja nadzorovane stike in s tem pušča dovolj prostora sodniku, da odloči v korist otroka. Vprašanje, ki se postavlja, je, ali bodo te določbe dejansko oživele v praksi in bo DZ sprejet.

Stiki pod nadzorom lahko predstavljajo velik poseg v odnos med otrokom in staršem, zato je nujno, da se jih določi le v primeru, ko je to nujno za zagotovitev otrokove koristi. Zavedati se je treba, da ne otrok ne starš na takšnem stiku nista povsem sproščena.

V vseh primerih, kjer se odloča o stikih otroka s starši, je v prvi vrsti treba varovati otroka in delovati v njegovo korist. Tega bi se morali zavedati starši, da ne bi kot sredstvo izrabljali otroka pri obračunavanju med seboj, sodniki, da ne bi sledili željam strank ter njihovih odvetnikov, temveč bi imeli pred seboj le vprašanje, kaj je v največjo korist otroka, ter nazadnje tudi odvetniki, ki pri zastopanju svoje stranke ne bi smeli slepo slediti željam svoje stranke in iti preko meje dobrega razuma, da te dosežejo, ampak gledati tudi na otroka, ki se je kot najšibkejši subjekt postopka znašel med obema staršema.

Le nadejamo se lahko, da bosta obe ministrstvi, tako Ministrstvo za pravosodje kot Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, stopili skupaj in primerno uredili področje nadzorovanih stikov in s tem omogočili lažje delo sodiščem pri odločanju kot tudi centrom za socialno delo pri izvajanju stikov. Verjamem, da je ureditev takšnega področja kompleksna, zato je ne moremo pričakovati od danes na jutri, vendar upam, da bo do nje v prihodnosti prišlo. Prav bi bilo, da bi zakonodajalec prisluhnil tudi tistim, ki se v praksi srečujejo s takimi primeri, in poskušal upoštevati njihove predloge in rešitve, ter s tem pripomoči k temu, da bo podrobneje urejen sistem stikov pod nadzorom zaživel v praksi in pripomogel k odpravljanju težav, s katerimi se trenutno srečujejo akterji.

11. LITERATURA

1. Caharijaz Ferme N., Vloga centra za socialno delo pri urejanju stikov. Pravna praksa št. 48/14, str. 12-14;
2. Finžgar A., Osebnostne pravice. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 1985;
3. Galič A., Začasne odredbe v sporih iz družinskopravnih razmerij. Pravosodni bilten št. 4/00, str. 73-87;
4. Jelovšek T., Nekateri (procesni) vidiki udeležbe centra za socialno delo v sporih iz razmerij med starši in otroki. Odvetnik št. 4/13, str. 15-17;
5. Juhart M., Možina D., Novak B., Polajnar-Pavčnik Ada, Žnidaršič Skubic V., Uvod v civilno pravo. Uradni list RS, Ljubljana, 2009;
6. Končina Peternel M., Država, družina in otrok, Pravica do spoštovanja družinskega življenja. Zbornik znanstvenih razprav št. 54/94, str. 203-214;
7. Končina Peternel M., Položaj in pravice otrok v družinskopravnih sporih in uporaba konvencij. Pravosodni bilten št. 2/99, str. 111-121;
8. Končina Peternel M., Ukrepi za varstvo koristi otrok. Podjetje in delo 6-7/05, str. 1482-1491;
9. Končina Peternel M., Zaupanje otroka drugi osebi – aktualni primeri. Pravni letopis 2009, str. 185-201;
10. Kraljić S., Konvencija o pravici otrok do osebnih stikov. Pravna praksa št. 33/03, Priloga, str. 3-8;
11. Lipoglavšek P., Varstvo, vzgoja in stiki – poudarjena skrbnost države. Pravna praksa št. 16-17/07, str. 29-30;
12. Longar M., Skrbništvo in stiki z otroki. Pravna praksa št. 22/06, str. 26-27;
13. Marolt N., Varstvo otrokove koristi v postopku izvršbe in zavarovanja v zadevah glede varstva in vzgoje otrok ter osebnih stikov z otroki. Pravniki št. 1-2/15, str. 91-118;
14. Novak B., Družinsko pravo. Uradni list RS, Ljubljana, 2014;
15. Strajnar Z., Pomen mnenja centra za socialno delo pri odločanju o vzgoji in varstvu ter preživljanju otrok v postopku razveze zakonske zveze. Pravosodni bilten št. 4/00, str. 65-71;
16. Šilc D., »Redno« vzdrževanje osebnih stikov z obema staršema. Pravna praksa št. 15-16/02, str. 40-41;

17. Tratnik A., Neučinkovito zagotavljanje stikov med staršem in otrokom. Pravna praksa št. 48/09, str. 23-24;
18. Weber N., Pri stikih z otrokom mora država upoštevati razpoložljivi čas starša. Pravna praksa št. 5/11, str. 27-28;
19. Zupančič K., Nekatero pravne posledice razveze zakonske zveze staršev v razmerju do njihovih otrok. Pravosodni bilten št. 4/00, str. 15-29;
20. Zupančič K., Nekateri problemi izvrševanja osebnih stikov med otrokom in starši. Pravna praksa št. 1/95, str. 2-4;
21. Zupančič K., Nova ureditev varstva in vzgoje otroka, izvrševanje roditeljske pravice ter otrokovih stikov v slovenskem družinskem pravu. Zbornik Pravnog fakulteta v Zagrebu 3-4/2005, str. 835-868;
22. Zupančič K., Novak B., Predpisi o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Uradni list RS, Ljubljana, 2008;
23. Zupančič K., Novak B., Žnidaršič Skubic V., Končina-Peternel M., Reforma družinskega prava. Uradni list RS, Ljubljana, 2009.

12. SODNA PRAKSA

12.1. SODNA PRAKSA ESČP

1. Sodba Evropskega Sodišča za človekove pravice Strasbourg, Gluhaković proti Hrvaški, št. 21188/09 z dne 12.4.2011 na URL:
[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\[\"gluhakovic\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\"\],\"CHAMBER\"\],\"itemid\":\[\"001-104491\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) (18.11.2016).

12.2. SLOVENSKA SODNA PRAKSA

1. Odločba Ustavnega sodišča RS, št. U-I-312/00 z dne 23.4.2003, Uradni list RS, št. 42/03;
2. Odločba Ustavnega sodišča RS, št. Up 275/97 z dne 16.7.1998 – Uradni list RS, št. 6/00;
3. Sodba Vrhovnega sodišča RS, št. II Ips 59/2006 z dne 9.2.2006 – zbirka Ius info;
4. Sodba Vrhovnega sodišča RS, št. II Ips 1229/2008 z dne 29.1.2009 – zbirka Ius info;

5. Sklep Vrhovnega sodišča RS, št. I Up 1342/2004 dne 16.12.2004 – zbirka Ius info;
6. Sklep Višjega sodišča v Ljubljani, št. Cpg 1172/93 z dne 1.9.1993 - zbirka Ius info;
7. Sklep Višjega sodišča v Ljubljani, št. IV Cp 4731/2006 z dne 6.9.2006 – zbirka Ius info;
8. Sklep Višjega sodišča v Ljubljani, št. IV Cp 793/2016 z dne 30.3.2016 – zbirka Ius info;
9. Sklep Višjega sodišča v Celju, št. IV CP 45/2013 z dne 26.3.2013 – zbirka Ius info;
10. Sklep Višjega sodišča v Celju, št. Cp 829/2013, dne 27.2.2014 – zbirka Ius info;
11. Sklep Višjega sodišča v Kopru, št. I Ip 434/2015 z dne 16.12.2015 – zbirka Ius info;
12. Sklep Višjega sodišča v Kopru, št. I Ip 432/2011 z dne 15.11.2011 – zbirka Ius info.

13. PRAVNI PREDPISI

1. Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic (MEKUOP), Uradni list RS, št. 86/99, Mednarodne pogodbe, št. 26/99;
2. Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah (KOP), Uradni list SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 15/90; Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo, Uradni list RS, št. 35/92, Mednarodne pogodbe, št. 9/92;
3. Ustava Republike Slovenije (URS), Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13, 75/16;
4. Zakon o pravnem postopku (ZPP), Uradni list RS, Uradni list RS, št., 73/07, 45/08, 111/08, 57/09, 12/10, 50/10, 107/10, 75/12, 40/13, 92/13, 10/14, 48/15, 6/17;
5. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), Uradni list SRS, št. 15/76, 30/86, 1/89, Uradni list RS, št. 13/94, 26/99, 70/00, 64/01, 110/02, 42/03, 16/04, 69/04, 101/07, 90/11, 84/12, 82/15;
6. Zakonu o upravnem postopku (ZUP), Uradni list RS, št. 80/99, 70/00, 52/02, 73/04, 22/05, 119/05, 24/06, 105/06, 126/07, 65/08, 8/10, 82/13;
7. Zakon o izvršbi in zavarovanju (ZIZ), Uradni list RS, št. 3/07, 93/07, 37/08, 45/08, 28/09, 51/10, 26/11, 17/13, 45/14, 53/14, 58/14, 54/15, 76/15.

14. SPLETNI VIRI

1. [Http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah-ozn/](http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah-ozn/) (14.10.2016);
2. [Http://www.sodisce.si/sodna_uprava/statistika_in_letna_porocila/poslovanje_sodstva/](http://www.sodisce.si/sodna_uprava/statistika_in_letna_porocila/poslovanje_sodstva/) (15.10.2016);
3. [Http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/](http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/) (Predlog Družinskega zakonika), (28.10.2016);
4. [Https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d380d](https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d380d) (Explanatory report to the Convention on Contact concerning children), (17.7.2016);
5. [Http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/cns/doc/0309221721355_a37v3.doc](http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/cns/doc/0309221721355_a37v3.doc) (20.10.2016);
6. [Http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/sklepi/seje_vlade/59_seja/59sv4.doc](http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/sklepi/seje_vlade/59_seja/59sv4.doc) (19.10.2016);
7. [Http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/letna-porocila-priporocila-dz-odzivna-porocila-vlade/](http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/letna-porocila-priporocila-dz-odzivna-porocila-vlade/) (24.8.2016);
8. [Http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP10.pdf](http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP10.pdf) (15.9.2016);
9. [Http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/letna-porocila-priporocila-dz-odzivna-porocila-vlade/](http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/letna-porocila-priporocila-dz-odzivna-porocila-vlade/) (15.9.2016);
10. [Http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP2015_VARUH.pd](http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP2015_VARUH.pd) (15.9.2016)
11. [Http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP_2014_-_SLO_-_dvostr_-_web.pdf](http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP_2014_-_SLO_-_dvostr_-_web.pdf) (15.9.2016);
12. [Http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/Devetnajsto_redno_letno_porocilo_Varuha_CP_RS_za_letno_2013.pdf](http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/Devetnajsto_redno_letno_porocilo_Varuha_CP_RS_za_letno_2013.pdf) (15.9.2016);
13. [Http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/Letno_porocilo_Varuha_2012.pdf](http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/Letno_porocilo_Varuha_2012.pdf) (15.9.2016);
14. [Http://spolna-zloraba.si/index.php/2013/04/26/porocilo-h-konvenciji-o-otrokovih-pravicah/](http://spolna-zloraba.si/index.php/2013/04/26/porocilo-h-konvenciji-o-otrokovih-pravicah/) (15.9.2016);

15. [Http://www.varuh-rs.si/o-instituciji/podrocja-dela-varuha/varstvo-otrokovih-pravic/novice/detajl/institucije-morajo-omogocati-ne-pa-otezevati-stike-med-otroki-in-razvezanimi-starsih/?cHash=c0c481ac83](http://www.varuh-rs.si/o-instituciji/podrocja-dela-varuha/varstvo-otrokovih-pravic/novice/detajl/institucije-morajo-omogocati-ne-pa-otezevati-stike-med-otroki-in-razvezanimi-starsih/?cHash=c0c481ac83) (18.9.2016);
16. Konvencija Sveta Evrope o otrokovih stikih, Convention on contact concerning children z dne 15.5.2003 na URL:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008370f> (17.7.2016).